

اعلامیه جهانی یونسکو

در مورد تنوع فرهنگی

مصوب سی و یکمین اجلاس کنفرانس عمومی یونسکو در سال ۲۰۰۱

سوسن چراغچی

کنفرانس عمومی

متعهد به اجرای حقوق بشر و آزادیهای اساسی قید شده در اعلامیه جهانی حقوق بشر^۱ و سایر اسناد حقوقی مورد تایید سراسر جهان بوده و از مفاد دو پیمان بین‌المللی ۱۹۶۶ که به ترتیب مربوط به حقوق مدنی و سیاسی و حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی هستند، آگاه است.

به خاطر دارد که در مقدمه اساسنامه یونسکو بر ضرورت انتشار گسترده فرهنگ و آموزش عدالت و آزادی و صلح به بشر به منظور حفظ شان والای انسان، تاکید شده است و این وظیفه مقدسی است که باید همه ملتها، آن را در قالب کمک و حساسیت متقابل در برابر یکدیگر، به کار برند.

و باز هم به یاد دارد که در ماده یک اساسنامه، علاوه بر سایر مقاصد یونسکو را بر آن داشته است که لزوم انجام اینگونه توافقات بین‌المللی برای ترویج آزادی ابراز عقیده با کلام و تصویر^۲ را توصیه نماید.

شرایط مربوط به تنوع فرهنگی و اعمال حقوق فرهنگی مذکور در اسناد بین‌المللی مصوب یونسکو^(۱) را خاطر نشان می‌سازد. مجدداً تاکید می‌نماید که فرهنگ، عبارت است از جنبه‌های مجزای معنوی، مادی، فکری و احساسی جامعه یا یک گروه اجتماعی و نیز هنر و ادبیات، روشهای زندگی، طرق و همزیستی انسانها با یکدیگر، نظامهای ارزشی، سنتها و باورها^(۲) را در بر می‌گیرد.

- خاطر نشان می‌سازد که فرهنگ، قلب مباحثاتی است که در عصر جدید در مورد هویت، پیوند اجتماعی و توسعه اقتصاد مبتنی بر علم صورت می‌گیرد.

- تایید می‌کند که احترام به تنوع فرهنگها، بردباری، گفتگو و همکاری در فضای اعتماد و درک متقابل، از جمله بهترین ضمانتهای تحقق صلح و امنیت بین‌المللی هستند.

- مایل به تحقق همبستگی بیشتر بر اساس تایید تنوع فرهنگی، آگاهی از وحدت نوع بشر و گسترش تبادلات میان فرهنگی است. - به این واقعیت توجه دارد که روند جهانی شدن - که گسترش سریع تکنولوژیهای اطلاع رسانی و ارتباطاتی جدید، آن را میسر ساخته است - شرایط را برای گفتگوی مجدد میان فرهنگها و تمدنها، مهیا می‌کند هر چند اصل تنوع فرهنگی را نیز محترم می‌شمارد.

- از اختیار مشخصی که در قالب سیستم سازمان ملل متحد - به یونسکو برای تضمین حفظ و ترویج تنوع مفید فرهنگها، محول شده است، آگاه است.

با توجه به مراتب فوق، کنفرانس عمومی اصول ذیل را اعلام داشته و اعلامیه حاضر را می‌پذیرد:

هویت، تنوع و کثرت گرایی

ماده ۱ - تنوع فرهنگی: میراث مشترک بشریت است.

فرهنگ، در طول زمان و مکان، اشکال متفاوتی یافته است. این تنوع، در بی نظیری و کثرت هویتهای گروهها و جوامعی تجسم می‌یابد که نوع بشر را تشکیل می‌دهند. تنوع فرهنگی که در واقع منشاء تبادل، نوآوری و خلاقیت است، همانقدر برای نوع بشر

۱ - از جمله مهمترین اسناد مورد نظر، عبارتند از: توافق بین‌المللی فلورانس (۱۹۵۰) و پروتکل نایروبی آن (۱۹۷۶)، کنوانسیون جهانی کپی رایت (۱۹۵۲)، اعلامیه اصول مربوط به همکاری فرهنگی بین‌المللی (۱۹۶۶)، کنوانسیون اقدامات مربوط به ممنوعیت و جلوگیری از ورود، صدور و انتقال غیر قانونی کالاهای فرهنگی (۱۹۷۰)، کنوانسیون حمایت از میراث فرهنگی و طبیعی جهان (۱۹۷۲) اعلامیه یونسکو در مورد نژاد و تعصب نژادی (۱۹۷۸)، توصیه نامه مربوط به وضعیت هنرمندان (۱۹۸۰) و توصیه نامه مربوط به حراست از فرهنگ سنتی و عمومی (۱۹۸۹).

۲ - این تعریف منطبق با نتایج حاصل از کنفرانس جهانی مربوط به سیاستهای فرهنگی (MONDIACULT، مکزیکوسیتی، ۱۹۸۲)، کمیسیون جهانی مربوط به فرهنگ و توسعه (تنوع خلاقیت ما، ۱۹۹۵)، و کنفرانس بین‌الدول مربوط به سیاستهای فرهنگی برای توسعه (استکهلم، ۱۹۹۸) است.

ضرورت دارد که تنوع موجودات زندگی برای طبیعت لازم است. در این مفهوم، تنوع فرهنگی، میراث بشری، ترک همه انسانهاست و اهمیت آن باید به نفع نسلهای حاضر و آینده، به رسمیت شناخته شده و تأیید گردد.

ماده ۲ - از تنوع فرهنگی تا کثرت فرهنگی

در جوامع ما - که بیش از پیش تنوع می‌شوند - لازم است تاثیرگذاری متقابل و هماهنگی میان مردم و گروه‌ها از یکسو و هویت‌های کثیر، گوناگون و پویا از سوی دیگر این فرهنگها به همزیستی متقابل از سوی دیگر، تضمین شود. سیاست‌های مربوط به ورود و مشارکت همه شهروندان در سامان انسجام اجتماعی، بقای جامعه مدنی و صلح می‌باشند.

بدین ترتیب کثرت گرایی فرهنگی سعین، به واقعیت تنوع فرهنگی یک تجلی سیاست گرایانه می‌شود. کثرت گرایی فرهنگی - که از چارچوب دمکراتیک جامعه جدا نیست - موجب تبادل فرهنگی و شکوفایی استعدادهای خلاق که زندگی عمومی را پایدار می‌سازد، می‌گردد.

ماده ۳ - تنوع فرهنگی، عامل توسعه است

تنوع فرهنگی، حق انتخاب آزادانه همه انسانها را افزایش می‌دهد. تنوع فرهنگی یکی از اصول توسعه است که بسادگی بر اساس رشد اقتصادی شناخته نمی‌شود بلکه وسیله‌ای برای تحقق اقناع بیشتر موجودیت فکری، احساسی، اخلاقی و روحی، روانی است.

تنوع فرهنگی و حقوق بشر

ماده ۴ - حقوق بشر، ضامن تنوع فرهنگی است.

دفاع از تنوع فرهنگی، یک الزام اخلاقی است که از اصل احترام به شأن انسانی جدا نمی‌باشد. این امر به ضمن تعهد در برابر حقوق بشر و آزادیهای اساسی بویژه حقوق افراد متعلق به اقلیتها و افراد بومی است. هیچ کس نباید با تمایل به تنوع فرهنگی، حقوق بشر مورد حمایت حقوق بین الملل را محض نموده و یا قلمرو آن را محدود نماید.

ماده ۵ - حقوق فرهنگی، محیط مساعدی برای تنوع فرهنگی است.

حقوق فرهنگی، جزء مکمل حقوق بشر - که امری جهانی، تجزیه‌ناپذیر و وابسته به یکدیگر است - می‌باشد. همانگونه که در ماده ۲۷ اعلامیه جهانی حقوق بشر و مواد ۱۲ و ۱۵ پیمان

بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی * تعریف شده است، رشد و شکوفایی تنوع خلاقیت، مستلزم اجرای کامل حقوق فرهنگی است. بنابراین همه افراد باید بتوانند خود را اظهار کنند و به هر زبانی که می‌خواهند و بخصوص به زبانی مادریشان، اثر خود را خلق کرده و منتشر سازند. همه افراد باید حق برخورداری از تعلیم و تربیت که در آن هویت فرهنگیشان مراعات شده باشد، دارا باشند، و همه افراد باید بتوانند در حیات فرهنگ که خود برگزیده‌اند، مشارکت نموده و اعمال فرهنگی خاص خود را انجام دهند مشروط بر اینکه حقوق بشر و آزادیهای اساسی محترم شمرده شوند.

ماده ۶ - دسترسی همه به تنوع فرهنگی، باید مجاز باشد. باید مراقب بود ضمن اینکه آزادی ابراز عقیده از طریق کلام و تصویر وجود داشته باشد، همه فرهنگها هم فرصت اظهار داشته و بتوانند خود را بشناسانند. از جمله ضمانتهای تنوع فرهنگی عبارتند از: آزادی بیان، کثرت گرایی رسانه‌ها، آزادی استفاده از زبانهای مختلف، دسترسی برابر به هنر و اطلاعات علمی و تکنولوژیک، از جمله تکنولوژی دیجیتالی و امکان دسترسی همه فرهنگها به وسایل اظهار و انتشار.

تنوع فرهنگی و خلاقیت

ماده ۷ - میراث فرهنگی منشأ خلاقیت است.

خلاقیت در سنت فرهنگی ریشه دارد اما در تماس با سایر فرهنگها است که شکوفا می‌شود. به همین دلیل باید همه اشکال میراث را مراقبت کرده و ارتقاء داد و به منزله مدرک مستندی از تجربه و امیال بشری، به نسلهای آینده سپرد و همچنین همه اشکال خلاقیت را پرورش داد و گفتگوی صحیح میان فرهنگها را اللقاء کرد.

ماده ۸ - کالاهای و خدمات فرهنگی، متاعی بی نظیرند با وجود تحول اقتصادی و تکنولوژیک فعلی - که افقهای وسیعی برای خلاقیت و نوآوری پیش رو می‌گذارد - باید توجه ویژه‌ای به تنوع آثار هنری خلق شده، به رسمیت شناختن حقوق نویسندگان و هنرمندان و نیز به خاص بودن کالاهای و خدمات فرهنگی مبذول داشت. با این کالاهای و خدمات که حاملان هویت و ارزشها و معنا هستند نباید به منزله کالاهای صرف و یا اجناس مصرفی رفتار شود.

سیاستهای فرهنگی باید، ضمن اینکه، جریان آزاد عقاید و آثار خلق شده را تضمین می‌کنند، شرایط لازم برای تولید و انتشار کالاها و خدمات فرهنگی متنوع را از طریق صنایع فرهنگی - که ابزار لازم برای اثبات خود در سطح محلی و جهانی را داشته باشند - فراهم نمایند. بر همه کشورها واجب است که ضمن توجه صحیح به تعهدات بین‌المللی خود، سیاست فرهنگی خود را تعریف و تعیین نموده و آن را از طریق وسایل درست، خواه حمایت عملی و خواه قواعد مناسب اجراء نمایند.

تنوع فرهنگی و همبستگی بین‌المللی

ماده ۱۰ - تواناییهای لازم برای خلق و انتشار آثار در سراسر جهان باید تقویت شوند.

با وجود عدم توازن که امروزه در گردش و تبادل کالاها و خدمات فرهنگی در سطح جهان وجود دارد، لازم است همکاری و همبستگی بین‌المللی و با هدف قادر ساختن همه کشورها بخصوص کشورهای در حال توسعه و کشورهای در حال گذار به استقرار صنایع فرهنگی با دوام و مقرون به صرفه در سطح ملی و بین‌المللی تحکیم شود.

ماده ۱۱ - ایجاد مشارکت میان بخش عمومی، بخش خصوصی و جامعه مدنی لازم است.

نیروهای بازار به تنهایی نمی‌توانند حفظ و ترویج تنوع فرهنگی را که رهگشای توسعه بشری پایدار است، به انجام رسانند. از این منظر، باید سیاست عمومی در مشارکت با بخش خصوصی و جامعه مدنی، مجدداً تصریح گردد.

ماده ۱۲ - نقش یونسکو چیست؟

یونسکو بواسطه اختیار و عملکردهایش، موظف است:

الف - سازمانهای بین‌المللی مختلف را تشویق نماید که اصول اعلامیه حاضر را در استراتژیهای خود لحاظ نمایند.

ب - به عنوان محل اظهار نظر و مرجعی عمل نماید که در آن کشورها، سازمانهای بین‌المللی دولتی و غیردولتی، جامعه مدنی و بخش خصوصی به یکدیگر پیوسته و با کمک یکدیگر مفاهیم، اهداف و سیاستهای مفید برای تنوع فرهنگی را تهیه و تکمیل نمایند.

ج - در زمینه تبیین استانداردها، افزایش آگاهیها و ایجاد تواناییها در عرصه‌های مربوط به اعلامیه حاضر و در چارچوب حوزه

اختیارات خود، اقدام نماید.

د - اجرای برنامه عمل - یعنی خطوط اصلی که ضمیمه اعلامیه حاضر است - را تسهیل نماید.

خطوط اصلی "برنامه عمل" برای اجرای اعلامیه جهانی یونسکو در مورد تنوع فرهنگی:

کشورهای عضو، متعهد می‌شوند، اقدامات اساسی را برای انتشار گسترده اعلامیه جهانی یونسکو در مورد تنوع فرهنگی به کار گیرند و در این مورد بخصوص با امید به تحقق اهداف ذیل با یکدیگر همکاری نمایند:

۱ - تعمیق مباحثه بین‌المللی در زمینه مسائل مربوط به تنوع فرهنگی، بخصوص به نسبت ارتباط آنها با توسعه و تأثیر آن بر سیاست‌گذاری در هر دو سطح ملی و بین‌المللی، توجه قابل ملاحظه به مناسبت یک سند حقوقی بین‌المللی در زمینه تنوع فرهنگی.

۲ - پیشبرد تعریف اصول، استانداردها و اقدامات در هر دو سطح ملی و بین‌المللی و نیز شیوه‌ها و الگوهای همکاری که ذاتاً باعث افزایش آگاهی شده و بیشترین موجبات را برای حراست و ترویج تنوع فرهنگی فراهم می‌سازند.

۳ - کمک به پیشرفت تبادل اطلاعات و بهترین شیوه‌ها، با توجه به کثرت گرایب فرهنگی و با امید به تسهیل (در جوامع متنوع) ورود و مشارکت افراد و گروهها با زمینه‌های فرهنگی مختلف.

۴ - پیشبرد درک و روشن نمودن مفهوم حقوق فرهنگی که جزء مکمل حقوق بشر است.

۵ - حراست از میراث زیبانی بشریت و حمایت از بیان، خلق و انتشار آثار به بیشترین زبانهای ممکن.

۶ - ترغیب تنوع زبانها - ضمن احترام به زبان مادری - در همه سطوح آموزشی (البته در حد ممکن) و کمک به آموزش چندین زبان از پایین‌ترین سنین عمر.

۷ - ترویج از طریق آگاد نمودن عموم از ارزش مثبت تنوع فرهنگی و بهبود دوره‌های تحصیل و تربیت معلم.

۸ - تلفیق (البته در صورت صلاحدید) فنون آموزشی سنتی و با روند آموزشی با امید به حفظ و استفاده کامل از روشهای ارتباطات و انتقال دانش که از نظر فرهنگی مناسب هستند.

۹ - ترغیب دانش دیجیتال و تضمین مهارت بیشتر در تکنولوژیهای اطلاع رسانی و ارتباطاتی جدید که این هر دو را باید به منزله فن آموزشی و ابزار تحصیلی که ظرفیت ارتقاء کارایی

خدمات آموزشی را دارند، نگرین است.

۱۰- ترویج تنوع زبانها در ارتباطات الکترونیکی و ترغیب دسترسی همه از طریق یک شبکه جهانی به کلیه اطلاعات در حوزه عمومی.

۱۱- مخالفت با تقسیم دیجیتالی در میان کشورهای نزدیک با سازمانهای مربوط به سازمان ملل متحد بوسیله تسهیل دسترسی کشورهای در حال توسعه به تکنولوژیهای جدید بوسیله کمک به آنها برای سبک مهارت در زمینه تکنولوژیهای اطلاع‌رسانی و بوسیله تسهیل انتشار دیجیتالی محصولات فرهنگی درون‌زاد و دسترسی آن کشورها به ذخایر دیجیتالی آموزشی، فرهنگی و علمی موجود در سراسر جهان.

۱۲- ترغیب تولید، حراست و انتشار بزرگ تنوع در رسانه‌ها و شبکه‌های اطلاع‌رسانی جهانی و به این دلیل ارتقاء نقش سرویسهای رادیو و تلویزیون عمومی و پیدایش تولیدات سمعی-بصری دارای کیفیت خوب، به خصوص با کمک به ایجاد مکانیسمهای همکاری برای تسهیل تولید آنها.

۱۳- تنظیم سیاستها و استراتژیها برای حفظ و ارتقاء میراث فرهنگی و طبیعی بویژه میراث فرهنگی شفاهی و ناملموس و مبارزه با دادرستد غیرقانونی کالاها و خدمات فرهنگی.

۱۴- احترام و حمایت از دانش سنتی و خصوص دانش سنتی متعلق به مردم بومی، تأیید کمک به دانش سنتی بویژه با توجه به حمایت از محیطزیست و مدیریت ذخایر طبیعی و کمک به ایجاد همکاری میان علوم تجدد و دانش سنتی.

۱۵- ارتقاء تحرک خالقین آثار هنرمندان، محققین، دانشمندان و اندیشمندان و توسعه برنامه‌های و مشارکت‌های بین‌المللی ضمن تلاش برای حراست و ارتقاء توان خلاقیت کشورهای در حال توسعه و کشورهای در حال گذار.

۱۶- تضمین حمایت از کپی‌رایت و حقوق مربوطه که به نفع توسعه خلاقیت معاصر و پرداخت دستمزد عادلانه برای اثر خلق شده است. ضمن اینکه همزمان با آن مطابق با ماده ۲۷ اعلامیه جهانی حقوق بشر، حق دستیابی عموم به فرهنگ نیز مورد حمایت قرار می‌گیرد.

۱۷- کمک به استقرار و یا تقویت صنایع فرهنگی در کشورهای در حال توسعه و کشورهای در حال گذار و به این دلیل همکاری در زمینه توسعه زیر ساختها و مهارتهای لازم. کمک به ظهور بازارهای محلی با دوام و تسهیل دسترسی محصولات فرهنگی آن کشورها به بازار جهانی و شبکه‌های توزیع بین‌المللی.

۱۸- توسعه سیاستهای فرهنگی از جمله ترکیبات مربوط به حمایت عملی و یا چارچوبهای قانونی مناسب - که برای ترویج اصول درج نهاده شده در این اعلامیه طراحی می‌شوند) مطابق با تعهدات بین‌المللی هر کشور.

۱۹- جلب دخالت نزدیک جامعه مدنی در پی‌ریزی سیاستهای عمومی با هدف حراست و ترویج تنوع فرهنگی.

۲۰- تأیید و ترغیب سهمی که بخش خصوصی می‌تواند در ارتقاء برای تنوع فرهنگی ایفا نماید و تسهیل - به آن دلیل - ایجاد محلهای تبادل نظر (و هم‌اندیشی) گفتگو میان بخش عمومی و بخش خصوصی.

کشورهای عضو توصیه می‌کنند که دبیر کل اهدافی را که در این "برنامه عمل" بیان شده است در اجرای برنامه‌های یونسکو مدنظر قرار دهد و این برنامه‌ها را به مؤسسات وابسته به سازمان ملل متحد و سایر سازمانهای بین‌الدول و غیردولتی ذینفع با امید به افزایش هماهنگی اقدامات منطبق با تنوع فرهنگی منتقل نماید.